

- (2006). Uwarunkowania kariery zawodowej absolwentów studiów licencjackich. Pedagogika Pracy, (49) 46
12. Podolska-Filipowicz, E. (2008). Rozwój zawodowy czy kariera zawodowa. Edukacja ustawiczna – wymiar teoretyczny i praktyczny. Kwiatkowski S.M. (Red.): Warszawa
13. Widerszal-Bazyl, M. (1974). Wskaźniki motywacji osiągnięć Prakseologia ¾, 175-222

УДК 378.22:37.011

О. М. Коберник, Умань, Україна
kobernikan@meta.ua

ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розкриваються теоретичні та методичні засади особистісно-професійного розвитку вчителя трудового навчання. Стверджується, що провідне значення в особистісно-професійному розвитку педагога має етап не тільки безпосередньої професійної підготовки у вищому педагогічному закладі освіти, де відбувається формування індивідуальних суб'єктивних переживань щодо задоволеності якістю освітньої діяльності у поєднанні зі становленням ціннісних орієнтацій у ставленні до освітньо-професійного середовища, а й період професійного самовизначення та професійної діяльності. Тривалий період онтогенезу особистісно-професійного розвитку вчителів зумовлюється інтегрованими вимогами до його багатофункціональних фахових компетентностей та особливостями педагогічної діяльності.

На основі аналізу наукових досліджень виокремлюється три провідні етапи на кожному рівні професійної підготовки і діяльності: адаптації, індивідуалізації та інтеграції, які відбувається у відносно стабільні часові відрізки професійної підготовки у порівняно сталих освітніх просторах (абітурієнт, підготовка молодшого спеціаліста, бакалавра, магістра, молодий спеціаліст і т. д.).

Доводиться, що ефективність особистісно-професійного розвитку вчителів трудового навчання визначається використанням у відповідності до етапів цього розвитку сукупності педагогічних технологій, які повинні відповідати вимозі сензитивності вибіркової чутливості, сприйнятливості студентів або вчителів-практиків на кожному етапі розвитку до зовнішніх впливів освітнього простору закладів освіти.

Ключові слова: вчитель трудового навчання, особистість, розвиток, зрілість, особистісно-професійний розвиток, заклад вищої освіти, педагогічні технології.

Постановка проблеми. Основою розвитку особистості, суспільства, нації та держави Національна доктрина розвитку освіти визначає освіту, яка є пріоритетною сферою в соціально-економічному, духовному та культурному розвитку України. Метою освіти Закон України «Про освіту» проголошує всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей. Ключова роль у системі освіти належить учителю, діяльність якого зміцнює інтелектуальний і духовний потенціал нації.

У Концепції розвитку педагогічної освіти вчителю відведена роль основної рушійної сили відродження та створення якісно нової національної системи освіти. Сучасний учитель повинен забезпечувати інноваційність та конкурентоспроможність освітньої сфери суспільства засобами впливу на його культуру та смислову сферу зростаючої особистості. Зміни ролі людини у сучасному світі, бачення ідеалу освіченості людини та висунування нових вимог до якості людського капіталу зумовлює необхідність постійного вдосконалення системи підготовки педагогічних працівників. Ефективність вирішення вчителем професійних завдань визначається рівнем розвитку неперервної педагогічної освіти прогностичної за своєю сутністю та здатної гнучко реагувати на суспільні зміни.

Забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями й потребами на основі навчання протягом життя визначено метою Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року.

Отже, одним із основних напрямів модернізації системи підготовки педагогічних працівників Концепція розвитку педагогічної освіти визначає утвердження високого соціального статусу вчителя, підвищення його ролі у формуванні громадянського суспільства та постійний особистісно-професійний розвиток. Інтегрованість особистості вчителя до соціального середовища, рівень його досягнень у реалізації освітньо-професійних функцій визначаються інтегральним показником якості особистості педагога його зрілістю, яка визначає

ефективність неперервного процесу та результату особистісно-професійного розвитку.

Провідне значення в особистісно-професійному розвитку педагога має етап не тільки безпосередньої професійної підготовки у вищому педагогічному закладі освіти, де відбувається формування індивідуальних суб'єктивних переживань щодо задоволеності якістю освітньої діяльності у поєднанні зі становленням ціннісних орієнтацій у ставленні до освітньо-професійного середовища, а й період професійного самовизначення та професійної діяльності. Тривалий період онтогенезу особистісно-професійного розвитку вчителів зумовлюється інтегрованими вимогами до його багатофункціональних фахових компетентностей та особливостями педагогічної діяльності.

Зазначимо, що необхідність перегляду теоретико-методичних основ особистісно-професійного розвитку вчителів трудового навчання зумовлена також затвердженням та впровадженням нової програми з трудового навчання для учнів 5-9 класів закладів загальної середньої освіти (2017), яка відповідає потребами сучасної інтеграції України у європейський культурний простір.

Аналіз наявних досліджень проблеми. У низці психолого-педагогічних досліджень учені розглядають окремі питання особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя, як от: історико-педагогічні концептуальні підходи за домінуючими способами впливу на особистість (О. Антонова, А. Бойко, О. Дубасенюк, М. Левківський, Д. Пащенко, А. Реан, І. Рогальська, О. Сухомлинська); періодизація особистісно-професійного розвитку (Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Леонтьєв, А. Петровський). У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях аналізують: вплив освітнього простору та середовища на розвиток особистості (Н. Селіванова, О. Смолинська, С. Совгіра, І. Якиманська); розробку змісту та процесу підготовки фахівців засобами моделювання професійної діяльності (Б. Дінамов, А. Киверялг, О. Мещанінов, О. Пономарьов, А. Савельєва, О. Смірнова, Г. Таукач, Д. Чернілевський, М. Якубовській ін.); компетентнісний підхід у галузі освіти (Н. Бібік, Е. Зеєр, Д. Іванов, О. Пономарьов, О. Савченко, С. Ящук та ін.); аксіологічні аспекти освітньої діяльності (І. Зязюн, М. Євтух, Ю. Пелех та ін.).

Невирішені аспекти проблеми. Напрацювання сучасних вітчизняних та зарубіжних науковців є психолого-педагогічним підґрунтям для обґрунтування цілісного підходу до особистісно-професійного розвитку майбутніх учителів, оскільки дають змогу визначити феномен особистісно-професійного розвитку як інтегративний вияв низки компонентів зрілості особистості, пов'язаних із особливостями професійно-педагогічної діяльності. Водночас питання на рівні універсальної наукової та дієвої системи особистісно-професійного розвитку вчителя трудового навчання засобами сучасних педагогічних технологій досі залишалося відкритим.

Мета статті - обґрунтувати теоретико-методичні засади особистісно-професійного розвитку вчителя трудового навчання у системі неперервної педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення феномену особистісно-професійного розвитку майбутніх педагогів обумовлюється вимогами, що ставляться до професійної зрілості сучасних учителів, які продиктовані запитом ринку до сучасної освіти.

Аналіз психолого-педагогічних джерел (Б. Ананьєв, О. Антонова, І. Бех, В. Бехтерєв, А. Бодальов, Л. Божович, А. Вербицький, О. Дубасенюк, Н. Кузьміна, А. Лазурський, О. Леонтьєв, А. Макаренко, В. Моргун, А. Петровський, В. Рибалка, С. Рубінштейн, І. Сеченов, В. Сухомлинський) дає змогу стверджувати, що розвиток людини найчастіше розглядається як досягнення під впливом середовища певного ступеня духовної, розумової зрілості, свідомості та культури. Особистісний розвиток це якісне перетворення індивідуальних властивостей особистості та їх застосування згідно умов діяльності людини, а професійний розвиток це процес досягнення педагогом самоактуалізації, самореалізації та саморозвитку, організований на багатоконцептуальних засадах індивідуалізованої освітньо-професійної діяльності.

Узагальненим індикатором ефективності особистісно-професійного розвитку вчителя є його зрілість, що визначається як інтегративний показник якості особистості, як неперервний процес і результат розвитку станів особистості на різних етапах життя людини, який характеризується найвищими показниками повноцінної реалізації функцій, якісних ознак і повною реалізацією та стабілізацією системних властивостей особистості як показника її інтегрованості в соціум (8).

Аналіз даного поняття, яке здійснювалося вітчизняними та зарубіжними дослідниками (А. Адлер, Б. Ананьєв, Л. Анциферова, Ю. Бардін, О. Ганжа, Т. Гусєва, Е. Еріксон, Р. Кеттелл, А. Маслоу, Г. Олпорт, В. Радул, К. Роджерс, С. Рубінштейн, Б. Скіннер, З. Фрейд, К. Хорні, О. Штепа, К. Юнг) дає змогу стверджувати, що категорія «особистісна зрілість» характеризується двома підходами: з позицій індивідуальних суб'єктивних переживань людини, її задоволеності якістю життя (здебільшого західні теорії особистості); з позицій соціальної значущості особистості для суспільства, з акцентуванням уваги на процесах, які сприяють набуттю людиною значущості в соціумі (переважає у вітчизняній філософії та психолого-педагогічній науці).

У результаті узагальнення наукових підходів установлено, що феномен особистісної зрілості визначається як тривалий період онтогенезу, зумовлений інтегративними вимогами та особливостями вияву на

оптимальному рівні компонентів сфери життєдіяльності особистості: громадянської, життєво-професійної, духовної, соціальної, психологічної, мотиваційної зрілості та сформованість самостійної особистості.

Професійна зрілість майбутнього вчителя трудового навчання як результат його особистісно-професійного розвитку, є інтегрованою якістю, яка визначає його професійну спрямованість (здатність до продуктивного виконання професійної діяльності узагальненими та стандартизованими способами професійно-педагогічних дій), що сучасною педагогічною наукою поділяються на предметну професійно-орієнтовану, базову соціально-особистісну та ключову професійно-психологічну спрямованість.

Феномен особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя трудового навчання визначається нами як процес і стан готовності особистості до професійно-педагогічної діяльності в результаті досягнення оптимальних рівнів особистісної і професійної зрілості – тих інтегрованих якостей особистості, що відбивають складники її громадянської, життєво-професійної, духовної, соціальної, психологічної, мотиваційної зрілості та сформованість самостійної особистості.

Особистісно-професійний розвиток майбутніх учителів обґрунтовується тими теоретичними концепціями розвитку зрілості особистості, які є визнаними світовою персонологією і засвідчили практичну корисність для розуміння і здійснення професійної підготовки: психодинамічна, індивідуальна, гуманістична, соціокультурна, диспозиційна, аналітична та его-теорія особистості, гуманістичний та феноменологічний напрями у теорії особистості.

На підставі вивчення тенденцій професійної підготовки вчителя у вітчизняній та зарубіжній вищій педагогічній освіті можна стверджувати, що сучасний етап становлення та розвитку вищої педагогічної освіти як євроінтеграційний етап створення умов для інформатизації та реалізації Європейської кредитно-трансферної системи базового інструментарію прозорості професійної підготовки, дає змогу узгодити на рівні держави освітні стандарти і поліпшити рівень вищої педагогічної освіти з урахуванням прагнень і можливостей громадян. Однак у цьому питанні узгодженості поки що немає.

Структуру професійно-зрілої діяльності вчителя трудового навчання можна представити у вигляді трьох сфер його трудового потенціалу:

соціально-професійні умови діяльності вчителя зумовлені взаємодією учасників освітнього процесу в загальноосвітньому закладі та з оточуючим середовищем, у якій відбувається становлення окремих компонентів особистісно-професійного розвитку вчителя;

соціально-практичні характеристики діяльності вчителя, які охоплюють стандартний перелік проблем, завдань повсякденної професійно-педагогічної діяльності, знаходяться під впливом змін параметрів умов цієї діяльності і ступеня невизначеності задач (співвідношення стандартних та різнопланових складових діяльності);

професійно-психологічні характеристики діяльності вчителя визначаються професійними, соціальними якостями та установками, ціннісними та мисленнєвими орієнтаціями, світоглядом, специфікою професійно-педагогічної діяльності (6, с.45).

Якщо вести мову про періодизацію особистісно-професійного розвитку майбутніх учителів та вчителів-практиків, то тут можна виокремити три провідні етапи на кожному рівні професійної підготовки і діяльності: адаптації, індивідуалізації та інтеграції. Кожен окремий етап особистісно-професійного розвитку відбувається у відносно стабільні часові відрізки професійної підготовки у порівняно сталих освітніх просторах (абітурієнт, підготовка молодшого спеціаліста, бакалавра, магістра, молодий спеціаліст і т. д.).

Перший етап особистісно-професійного розвитку – етап адаптації передбачає активне опанування майбутніми вчителями діючих на окремих етапах і формах допрофесійної підготовки нормативних вимог освітньо-професійної діяльності. Другий етап – індивідуалізації – характеризується активізацією пошуку засобів і способів вираження майбутніми вчителями своєї індивідуальності та її фіксації у навчально-професійній діяльності. Третій етап особистісно-професійного розвитку – етап інтеграції – визначається прийняттям освітнім простором індивідуальних особистісно-професійних виявів або трансформацією цього простору згідно з індивідуальними прагненнями майбутніх учителів.

Входження упродовж професійно-педагогічної підготовки до кількох передбачених державними освітніми стандартами відносно стабільних та референтних для майбутніх учителів освітніх просторів обумовлює багаторазові їх зміни за час освітньо-професійної діяльності, які здатні приносити як конструктивні, так і деструктивні результати в особистісно-професійному розвитку, створюючи її достатньо стійку індивідуальну структуру.

Ефективність особистісно-професійного розвитку майбутніх учителів трудового навчання визначається використанням у відповідності до етапів цього розвитку сукупності педагогічних технологій, які повинні відповідати вимозі сензитивності вибіркової чутливості, сприйнятливості студентів або вчителів-практиків на кожному етапі розвитку до зовнішніх впливів освітнього простору закладів освіти.

За провідними ознаками доцільно вести мову про такі групи технологій: оволодіння нормативними вимогами освітнього простору; оволодіння формами та засобами самостійної освітньо-професійної діяльності;

формування нових особистісно-професійних якостей шляхом впливу освітньо-професійного простору на особистість; приведення персональних потреб особистості у відповідність із потребами освітнього простору; корекційно-виховні заходи з подолання труднощів адаптації педагогів у освітньо-професійному просторі.

У контексті визначених нами методологічних підходів до розвитку зрілості особистості можна виокремити такі основні групи педагогічних технологій адаптації студентів до умов освітнього простору закладу педагогічної освіти: контролю професійно-педагогічних ситуацій та їх спрямування за прийнятними для суспільства напрямками освітньої діяльності; формування готовності рухатися ступінчасто через поворотні кризи до вищих стадій професійної компетентності; підсилення позитивного підкріплення та мінімізація покарань; формування відкритості до нових можливостей особистісно-професійного зростання; формування безпосередності, простоти та природності, терпимості й уміння пристосовуватися з метою відмежування від негативних зовнішніх впливів; формування визначеності норм поведінки, одержання задоволення не лише від досягнення мети, а й від самого процесу діяльності; формування філософського почуття гумору з елементами образного мовлення, що викликає не сміх, а лише посмішку.

Другий етап особистісно-професійного розвитку характеризується реалізацією групи педагогічних технологій індивідуалізації освітньо-професійної діяльності майбутніх учителів. Систематизація педагогічних технологій за провідними ознаками етапу освітньо-професійної індивідуалізації було здійснено за такими цільовими орієнтаціями: пошуку засобів та способів вираження майбутнім педагогом своєї індивідуальності; фіксації своєї індивідуальності в освітньо-професійній діяльності; мобілізації власного особистісно-професійного потенціалу для вияву своєї індивідуальності; пошуку в референтному освітньо-професійному просторі осіб, здатних забезпечити персоналізацію.

За методологічними підходами до розвитку зрілості особистості доцільним є виокремлення таких груп педагогічних технологій індивідуалізації майбутніх учителів в умовах освітнього простору: формування готовності особистості рухатися ступінчасто, через поворотні кризи в напрямі до вищих стадій професійної компетентності; самореалізація всіх елементів особистості шляхом їх об'єднання навколо центру особистості – самості; формування незалежності та автономії на засадах недоторканості внутрішнього життя та покладання на свій власний потенціал і внутрішні джерела особистісно-професійного розвитку; формування нестандартності у сприйнятті дійсності на засадах багатства суб'єктивного особистісного досвіду; формування прагнень до взаємодії зі здібними і талановитими людьми; формування впевненості та автономності в освітньо-професійній діяльності; формування здатності прийняття до уваги своїх внутрішніх організмичних відчуттів при виборі дій у конкретних освітньо-професійних ситуаціях; формування креативності, здатності до творчості, задоволення своїх потреб із розширення і зростання в напрямі розкриття власного потенціалу.

Завершальний етап особистісно-професійного розвитку учителів – етап їхньої інтеграції до освітнього простору – передбачає застосування таких педагогічних технологій: виявлення позитивно-прийнятних для освітнього простору індивідуальних відмінностей; прийняття і культивування індивідуальних особливостей особистості, які відповідають цінностям зрілої професійно-педагогічної діяльності; трансформації потреб освітнього простору відповідно до потреб індивіда як ознаки вияву лідерської позиції; системного формування інтегральних особистісно-професійних якостей, яких не було ні в майбутнього педагога, ні в інших осіб у межах освітнього простору.

Висновки. Таким чином, ефективність застосування системи педагогічних технологій у розвитку особистісно-професійної зрілості вчителів визначається особистісними якостями, професіоналізмом викладацького складу педагогічного закладу освіти та післядипломної освіти, а також володінням технікою суб'єкт-суб'єктної взаємодії з усіма учасниками освітньої діяльності.

Перспективним напрямом подальших досліджень вважаємо вивчення теоретико-методичних засад особистісно-професійного розвитку випускників педагогічних закладів освіти у процесі їхньої адаптації, індивідуалізації та інтеграції на первинних педагогічних посадах в освітньому просторі закладів загальної середньої освіти.

Список використаних джерел:

1. Андрощук І. В. Готовність майбутніх вчителів трудового навчання до педагогічної взаємодії. *Науковий вісник*. Київ. 2016. Вип. 12. С. 51–57.
2. Андрущенко В. Формування особистості вчителя в сучасних умовах. *Політичний менеджмент*. 2005. № 1. С. 58–59.
3. Дубасенюк О. А., Семенюк Т. В., Антонова О. Є. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності: монографія. Житомир: Житомир. держ. ун-т, 2003. 193 с.
4. Оршанський Л. В. Зміст багаторівневої вищої технологічної освіти як об'єкт педагогічного проектування. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2012. Вип. 29. С. 170.

5. Роджерс К. К науке о личности. *История психологии XX век: хрестоматия* / под. ред. П. Я. Гальперина, А. Н. Ждан. Москва: Академический проект, 2003. С. 685–714.
6. Семиченко В. А. Психология педагогической деятельности: навчальний посібник. Київ: Вища школа, 2004. 335 с.
7. Сидоренко В. Актуальні проблеми підготовки вчителів трудового навчання в світлі реформування освіти в Україні. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2004. № 2. С. 41–44.
8. Цина В. І. Концептуальні підходи до формування особистісно-професійної зрілості майбутніх педагогів. *Педагогічні науки*. Полтава. 2014. Вип. 60. С. 96-101.
9. Цина В. І. Розвиток особистісно-професійної зрілості майбутніх учителів: теоретико-методичний аспект: монографія. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2015. 404 с.

УДК [378 .147+004.032.6](045)

В.О.Сенченко, О.В. Шестопад, Н.А Насонова, Вінниця, Україна / V. O.Senchchenko, O.V.Shestopal, N.A.Nasonova
sencvita@ukr.net, olgav999@gmail.com, nataliatp@ukr.net

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТІ: ВИКЛИК ХХІ СТОРІЧЧЯ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. Дана стаття присвячена необхідності застосуванню інноваційних технологій в освіті. Одним із головних напрямків є зосередження на найкращих показниках інноваційних методів. Зокрема, в статті розглянуті поняття слів інновація та технологія. Найбільш значна увага приділяється дистанційній освіті за допомогою використання мультимедійних пристроїв та самостійній роботі студентів. Для прикладу було розглянуто декілька законопроектів, впроваджених щодо дистанційної освіти. Надане дослідження поєднанню телекомунікаційних інформативних технологій із педагогічними інформаційними технологіями. На сьогоднішній день наше суспільство стоїть на шляху певного виклику в освітянській галузі. Це відбувається через існування різноманіття у сприйнятті матеріалу. Звичайно ж, на шляху застосування інноваційних технологій при такій тенденції будуть зустрічатися безліч перешкод, які можуть стати неможливими у подоланні в подальшому. Однак, ціллю статті є впоратись із проблемами, що з'являються та винайти найкращі шляхи їх усунення при застосуванні мультимедійних джерел. Окрім комп'ютерних технологій та інтернету пильна увага надається самостійній роботі студентів. Без сумніву, постійний розвиток такого підходу буде не тільки корисним для успішної професійної сфери кожної особистості, а й сприятиме новим тенденціям у реструктуризації вищої освіти загалом.

Ключові слова: Інновація, інноваційні методи, технології, мультимедійні засоби, інтернет, комп'ютер, дистанційна освіта, самостійна робота

Abstract. The given article is dedicated to the necessity of applying diverse innovative technologies in the area of education. The key pillar is focused on the best attributes of different innovative methods. There have been considered the definitions of innovation and technology, in particular. The most significant attention is drawn to the distance education via multimedia devices and self studying of learners. There have been taken into account several acts as for the distance education.

There have been researched the combination of telecommunication informational technologies with pedagogical informational technologies. Currently, our society is on the way of a certain challenge in educational sphere, due to the existence of varieties in acknowledging the material. Naturally, implementation of innovative technologies during this trend faces a great deal of obstacles that might seem to be rarely or never overcome. However, the objective of the article is to cope with emerged concerns and define the beneficial sides of the best variants that definitely appear while using different multimedia sources.

Apart from computer technology and internet, as representatives of innovative technologies, an urgent attention is devoted to self-studying of students. Undoubtedly, permanent evolving of this approach will be beneficial not only for successful professional sphere of every person, but also it will assist in new opportunities for restructuring of higher education, overall.

Key words: Innovation, innovative methods, technologies, multimedia devices, internet, computer, distance education, self-studying